

**JEANNINE
WORMS**

**SE
STROMY
NEBO
BEZ
NICH**

Překlad Roman Císař

Režie **Josef Janík**

Dramaturgie Barbora Červenková

Výprava Marta Roszkopfova

Lujza Kateřina Krejčí

Leopold Josef Kaluža

Česká premiéra 13. 3. 2004
v Márnici Divadla Petra Bezruče v Ostravě

Inspice, nápověda, rekvizity Tereza Dubová
Garderoba Markéta Martinková
Vlásenky Dana Zajíčková
Světla a zvuk Radim Mroš Vaněk
Šéf výroby Bedřich Losovský
Propagační výtvarnice Marta Kolářová
Jevištní mistr Jaroslav Vrzal

JEANNINE WORMS (1931)

francouzská dramatička, prozaička a esejistka, hlavní představitelka typicky francouzského absurdního divadla. Narodila se v Argentině francouzským rodičům, strávila zde část dětství a dospívání, především za druhé světové války, kdy se její rodiče sem znovu uchýlili. Studovala u Rogera Calloise a Paula Bénichoua sociologii, filosofii, řečtinu, francouzskou literaturu a španělštinu. Vdala se v Brazílii a teprve v roce 1951 se s rodinou přestěhovala do Paříže. Hned po návratu do Francie napsala své první hry, ale na jevišti se začínají uvádět o dvacet až třicet let později, protože původně nikoho osobně od divadla neznala. Stala se však rychle důležitou reprezentantkou francouzského absurdního divadla i velmi populární autorkou v evropských rozhlasových stanicích (Francie, Velká Británie, Německo, Švédsko etc.).

A. Bosquetem* je považována za hlavní představitelku tzv. třetí generace absurdního divadla – jeho členění na jednotlivé generace však vychází již od **F. Kafky** a **J. Giraudoux**. V duchu nejznámější charakteristiky absurdního divadla **M. Esslina****, která za jeho zakladatele považuje až **E. Ionesca** a **S. Becketta**, bychom ji však mohli hrdě přiřadit po bok těchto leadrů (umělecká inspirace těmito autory je v jejích hrách víc než zřejmá), věkově má blíže spíše k **S. Mrožkovi**, **H. Pinterovi** či **E. Albeemu** ad.

Mezi nejznámější hry patří **SNÍT PRO SMÍCH, JABLKA NEBO HRUŠKY, POTOM SI DOVOLÍM..., PARDON, PANE, OBDIVUHODNÁ ŽENA, SYN SVÉ MATKY, LAŇ, VELKÝ DORT, MOGNOU-MOGNOU, OCHUTNÁVAČ, PALÁC, ZA CHVÍLI, PŘESNÍDÁVKA, KOČKA JE KOČKA, BUTIK, SE STROMY NEBO BEZ NICH, KALKUL, DUET, RECEPT, PROKLETÍ, TELEFON.** Je autorkou adaptace **Valle-Iclánových SVĚTEL BOHĚMY**, románu **MAGNOLIE**, vzpomínek **ALBUM ODTAMTUD** a řady esejů - **NEOMLUVITELNÉ ČILI MALÁ SMLOUVA MÉHO ROZŠÍŘENÍ, SCHŮZKY S ROGEREM CALLOISEM a CESTY SMRTI.**

Hra **SE STROMY NEBO BEZ NICH** byla vytvořena pro Emmanuela Rivu a Rolanda Bertina (Cena za nejlepší mužský herecký výkon v Comédie Française) a prvně uvedena 2. dubna 1979 v režii Yvese Bureua v **Théâtre de L'Ahténée.**

- * Bosquet, Alain: Jeannine Worms ou: l'absurde est devenu lyrique, l'Avant -scène 15. 4. 1979, n. 648, s. 4. Článek vyšel spolu s hrou *Se stromy nebo bez nich.*
- ** Esslin, Martin: The Theater of the Absurd, London - New York 1961.

Žena nás zamíchává do života
– *Christian Morgenstern* –

O lásce mezi dvěma lidmi často rozhoduje drobná,
legrační maličkost, o níž by se člověk nikdy nedomníval,
že může rozhodnout nejen o tak kromobyčejné věci,
jako je láska, nýbrž o čemkoli
– *Stanislaw Dygat* –

Hořký život dodává chuť k jídlu
– *Španělské přísloví* –

Bez rozumné svobody nemá život lahody
– *České přísloví* –

Guy Dumur

DIVADLO JEANNINE WORMSOVÉ

Předpokládám, že to byla touha po úniku, co vedla Jeannine Wormsovou [dále JW] k protikladu toho, co vede mladé lidi k divadlu: místo, aby hrála komedii, psala ji. Zatímco tedy umění komedie může na začátku vzniknout jako potřeba transformace a kamuflování, umění psát pro divadlo je cvičením reality.

Zvláště, pokud se jedná o typ divadla, pro který psala JW. Nechtěla nikoho podvést, především pak ne sebe. Nechce život přikrášlit, ani jej očernit, víc než je sám o sobě. V dobrém slova smyslu věří, že je divadlo se svou scénou jako ústy a svými křesly jako ušima vytvářeno pro mluvu.

V době, kolem roku 1950, kdy JW začíná psát pro divadlo, se dostává přímo do toho, co bylo nazýváno „absurdní divadlo“. JW je na to připravena. Před sto lety by nenapsala symbolická dramata. Ne, byla zralá, předurčená pro tuto suchost, tuto nelítostnou logiku, která v Ioneskově „Lekci“ donutí profesora zabít svoužačku. V hrách JW se zabijí málo, obvykle v momentech přehánění logiky – což je jen jiný výraz pro absurditu. Vzala gramatiku, syntax vážně. Slova jsou pro ní zbraň, kterou obrací proti nám.

JW má jednoho nepřítele, kterého následuje celou dobu ve svých hrách: jde o společné místo. Láska, rodina, mondénní vztahy, politika, které se po většinu času redukuje na výměny slov a vět, se rovnají stereotypům, o kterých se hovoří bez emocí. Proč? Ve jménu jakého morálního principu? JW nám to nikdy neříká. Slova u ní odletají jako balóny. Osoby za nimi běhají, vyskakují, dojímající a směšné. V marnosti. Růžové nebo modré balóny našich iluzí mizí do prázdna nebo nám praskají u nosu. Jejich tajemství je mýdlová bublina, pirueta. Je to proto, že ona je žena morálka je mužskou záležitostí?

Věřím především, že JW nikdy nezapomíná, že divadlo chce říci ukažte, že divadlo je čistá zevnějšnost. Scénická akce u ní poslouchá logiku osob a nic víc. Autor se drží za nimi jako loutkoherec – ten z Bunraku, nejlépe zahalen do černého jako osud – cizí a přítomný. Je málo autorů, kteří v tom či onom momentu nechtějí hovořit namísto těch, co jsou na scéně. Ne tak JW. Nic, co by se podobalo důvěrnosti, přiznání. Posazená v kavárně u stolu, na ulici nebo schovaná ve skříni JW poslouchá, dívá se, nahrává, přepisuje. Mnoho

jsme hovořili o romanopiscích její generace, o „pod-konverzacích“. S JW se jedná spíše o „super-konverzace“. Čistá umělost, dialogy, návrhy, které nechávají osoby přiznávat takové jaké jsou. Nemluví, aby reagovali, ale jen mluvili. Nic není víc zneklidňující. Tito idioti mluví a mluví, aby nic neřekli: toť celá psychologická budova – dokonce snad i sociální – v drobkách.

Toto divadlo „slova pro jiné“, obecného místa a hádání o slově je o tolik pevnější, že JW není ani naivní, ani samouk. Vybrala si svůj hlas a svoji cestu poznání. Pokud se podíváte do její knihovny, uvidíte Racina a Molièra, Corneille a Marivaue na dobrých místech a že je její paměť plná veršů od Calderóna nebo Lope de Vegy, kterého má snad ještě raději. Vychovaná v Jižní Americe, obdivující Lorcu a Valle-Inclána – kterého přeložila pro pařížské Národní Divadlo – se mohla stát barokním autorem, jehož ozdoby by byly moderovány objevením již v raném mládí Jorgeho Luise Borgèse, prince absurdity, díky svému profesoru a příteli Rogeru Gaillioisovi. Je v ní cosi kastilského, skoro asketického, ale bez okázalosti. Její entuziasmus je přitom několikanásobný a jsem si jist, že miluje život. Ta, která umí tak dobfře ovládnout na scéně obecné místo, toho nikdy nevyužívá. Podíváme-li se na její obdiv pro malíře – samozřejmě abs-

traktní – můžeme si myslet, že by mohla sama malovat. Měla by vkus na bílá plátna, malby ZEN. Pružná jako akrobatka, JW mohla být tanečnicí, chodkyní po laně. A protože je také matka od rodiny, nemůže nikdy ulehnout před čtvrtou ranní a živí se především čajem a cigaretami, není jednoduché načrtnout její portrét. Navíc je mimořádně milá, má mnoho pochopení pro chyby jiných, což může být vrchovatá míra vychování.

V předešlém životě musela JW žít na velmi rafinovaném dvoře, například v Japonsku kolem roku 1000, v době, kdy cokoliv ženy napsaly, schovávaly. Protože nemá nic společného s píšící ženou. Velmi elegantní morálně i oděvně – což nejde vždy k sobě, ale někdy ano – pokouší se utajit, že nepřetržitě pracuje. Což je v divadle, jako ve všem, nejlepší prostředek k úspěchu.

Přeložila Ludmila Červenková.
Převzato z l'Avant-scène,
1. 4. 1972, n. 492, s. 8.

John Gray
MUŽI JSOU Z MARSU, ŽENY Z VENUŠE

Praktický návod, jak zlepšit vzájemné porozumění a dosáhnout v partnerských vztazích toho, co od nich očekáváme

Mylně se domníváme, že naši partneři, jestliže nás milují, budou reagovat a chovat se určitým způsobem – tak, jak reagujeme a chováme se my, když někoho milujeme.

Mužova osobnost je určována jeho schopností dosáhnout výsledků.

Nabídnout muži nevyžádanou radu znamená předpokládat, že by na to, co má dělat, sám nepřišel, nebo že by to nedokázal.

Ženina osobnost je určována city a kvalitou jejích vztahů.

Obecně vzato, když žena nabídne nevyžádanou radu, nebo se snaží muži „pomocí“, nemá ponětí, jak nezaslouženě kritická a nemilující mu může připadat.

Velmi často se chce žena prostě podělit o své denní pocity, a její manžel, v domnění, že jí pomáhá, ji přerušuje souvislým proudem návrhů, jak řešit její problémy.

Muž je ochoten dělat změny, když cítí, že se k němu přistupuje jako k řešiteli problému a nikoli jako k problému samotnému.

Aby se Marťani cítili lépe, odeberou se do svých
jeskyní a řeší problémy o samotě.

Venušanky se scházejí a otevřeně o svých problémech hovoří,
aby se cítily lépe.

Ženě ve stresu nejde bezprostředně o to,
aby našla řešení svých problémů,
spíše se snaží ulevit si tím,
že se vysloví a dojde porozumění.

Muže motivuje a posiluje,
když mají pocit, že je někdo potřebuje...
Ženy motivuje a posiluje,
když mají pocit, že je někdo hýčká.

Když se dá muži možnost, aby předvedl,
co dokáže, projeví to nejlepší, co v něm je.
Jenom když má pocit, že se mu to nemůže podařit,
stáhne se opět do svého starého sobectví.

Pro muže je těžké naslouchat ženě,
když je nešťastná nebo zklamaná,
protože to pocítují jako své selhání.

Nejtěžším úkolem pro ženy
je správně interpretovat mužova slova,
když nehovoří.

Když muž mlčí, může si žena
snadno představit to nejhorší.

Nechod' za mužem do jeskyně,
nebo tě sežere drak!

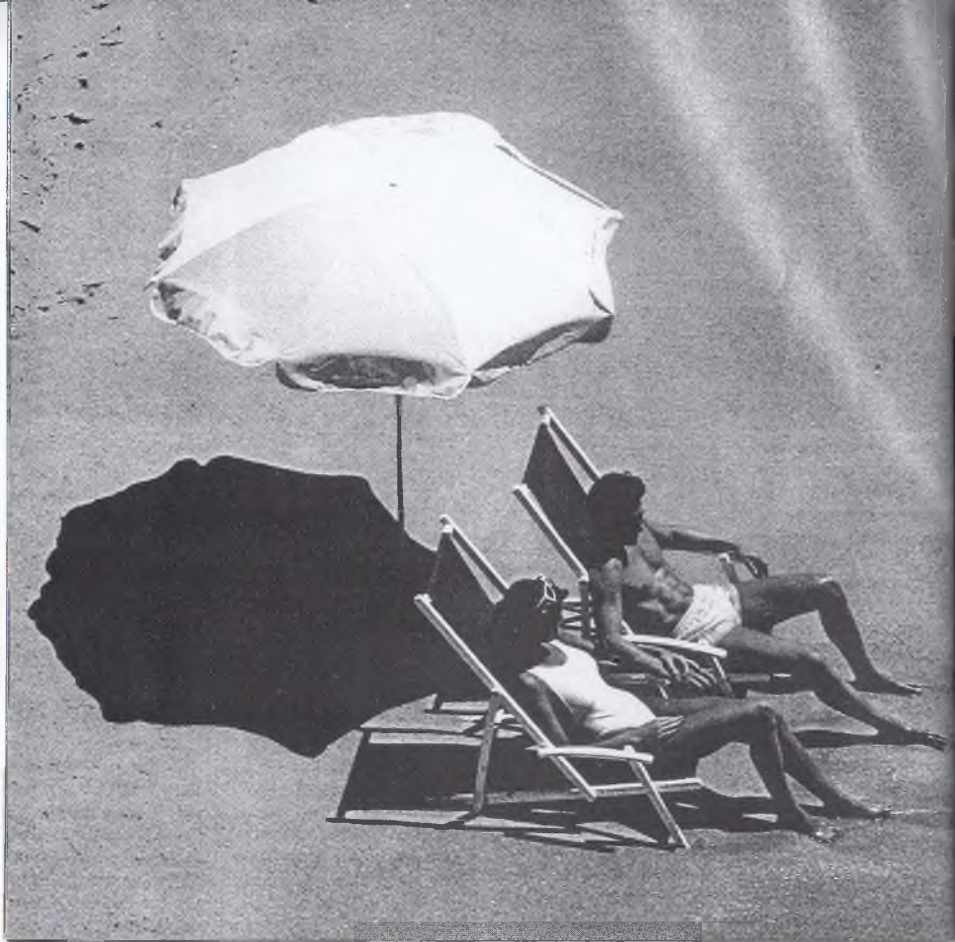
Ženě by nikdo neměl vyčítat,
že chce být ujišťována o lásce,
stejně jako by neměl nikdo vyčítat muži,
že se potřebuje uchýlit do své jeskyně.

Muž bezděčně kolísá
mezi potřebou důvěrnosti a autonomie.

Ženina sebeúcta se zvedá a klesá jako vlna.
Když narazí na dno,
nastane čas emocionálního gruntování.

Muži se hádají o právo na svou svobodu,
kdežto ženy se prou o své právo cítit se dotčeny.
Muži chtějí prostor, kdežto ženy porozumění.

Když se potlačují negativní city,
jsou tím zároveň potlačovány i city pozitivní,
až posléze umírá sama láska.

Program vydala **Divadelní společnost Petra Bezruče s. r. o.** k 4. premiéře sezóny 2003-2004.

Práva k provozování tohoto díla zastupuje **DILIA**, divadelní a literární agentura, občanské sdružení, Krátkého 9, 190 03 Praha 9.

Textovou část připravily **Barbora Červenková** a **Ludmila Červenková**.
Zvláštní poděkování Romanu Císařovi za pomoc nejen při přípravě programu.

Grafický návrh programu a plakátu **Marta Roszkopfová**.

Fotografie **Wiesław Przewczek** a archiv.

DTP **Marian Siedlaczek**.

Vytiskl **PROprint**, s. r. o., Český Těšín.

Divadlo Petra Bezruče provozuje Divadelní společnost Petra Bezruče.

Ředitel **Jiří Krejčí**.

Umělecký šéf **Janusz Klímza**.

Manažer **Tomáš Suchánek**.

Zřizovatelem Divadla Petra Bezruče je **Magistrát města Ostravy**.

www.bezrucic.cz

